

Citation style

Klír, Tomáš: review of: Jan Klápště, *The Czech Lands in Medieval Transformation*, Leiden: Brill, 2012, in: *Český časopis historický*, 2016, 2, p. 468-470, DOI: 10.15463/rec.935269062

First published: *Český časopis historický*, 2016, 2

# český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).



## RECENZE

Jan KLÁPŠTĚ

*The Czech Lands in Medieval Transformation*

(= East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, vol. 17)

Překlad Sean Mark Miller a Kateřina Millerová.

Leiden–Boston, Brill 2012, 524 s., 113 obrázků, map a tabulek. ISBN 978-90-04-20347-1.

Šest let po prvním českém vydání a souběžně s druhým vyšla anglická verze *Proměny českých zemí ve středověku* medievisty-archeologa Jana Klápštěho.<sup>1</sup> Vydání se ujalo renomované nakladatelství Brill v rámci ediční řady redigované Florinem Curtou, ve které dnes – v pestré směsi téměř 40 publikací – můžeme najít mimo jiné monografie Jiřího Macháčka (2010), Petra Charváta (2010), Davida Kalhouse (2012; 2015) a Martina Wihody (2015).

Hlavní ideou Klápštěho knihy je představa o principiálně shodných společenských, ekonomických a kulturních proměnách, které probíhaly napříč velkou částí středověké Evropy, včetně českých zemí. Zahraniční recenzenti někdy hovoří ne zcela výstižně o poevropštění, o integraci do Evropy, nebo dokonce o změnách, kterými se české země sladily se západoevropskými „standardsy“.<sup>2</sup> Ve skutečnosti se jako jeden celek transformovala celá Evropa, v níž neexistovalo jediné vývojové ohnisko, ale spíše mnoho zón, které se měnily po více méně společné trajektorii v důsledku vnitřního, i když časově nestejnomyšlného vývoje. Význam interakcí sice není ignorován, ale není jim přiznávána role prvotního hybatele. Časové rozdíly v nástupu změn a vzájemné propojení umožnily využívat, adaptovat a dále rozvíjet postupně nacházené inovace, ať ekonomické, technologické nebo institucionální. Takovéto vnímání středověkých proměn se dramaticky liší od všech zjevných i skrytých podob „koloniální“ perspektivy, která společenské, ekonomické a kulturní změny vidí jako šíření inovací z dominantního centra na pasivní a někdy i rezistentní periferii.

Ve zdánlivě plynulém historickém vývoji jsou to právě archeologické prameny, které v podstatné části Evropy dokumentují nápadnou kvalitativní změnu, během níž se uzavřel archaický svět mající blízko k předchozím pravěkým obdobím, a začaly se vytvářet předpoklady nové kontinuity. V průběhu přelomového období, které například česká historiografie tradičně spojovala s „dlouhým“ 13. stoletím, se měla utvářet nejen podoba

1 Jan KLÁPŠTĚ, *Proměna českých zemí ve středověku*, Praha 2005, 624 s.

2 *Medieval Archaeology* 56, 2012, s. 354–355 (Alan Aberg); *Jahrbuch für Geschichte Ostmitteleuropas* 2014/3, s. 4–6 (Manfred Alexander); *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 2014, 122, s. 260–261 (Klaus Birngruber); *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters* 40, 2012, s. 211–213 (Sebastian Brather); *Studia mediaevalia Bohemica* 5, 2013, č. 1, s. 153 (Martin Čechura); *Slavic Review* 72, 2013, č. 1, s. 139–140 (Paul W. Knoll); *Historische Zeitschrift* 298, 2014, č. 2, s. 462–463 (Pavčina Rychterová); *Časopis Matic moravské* 131, 2012, č. 1, s. 190–191 (Martin Wihoda); *Speculum* 88, 2013, č. 4, s. 1118–1120 (Lisa Wolverton).





krajiny, která nás obklopuje dodnes, ale také principy společenského a hospodářského fungování, přetrvávající v mnoha aspektech až do industriálního období. Samozřejmě: toto kontrastní vidění, založené na hmotné a krajinné evidenci, neoslabuje jiné vývojové mezníky v rámci středověkého období, jako byla christianizace a formování raného státu.

Pokud jde o obsahové uspořádání anglické verze Klápštěho knihy, na první pohled se příliš neliší od druhého českého vydání. Byla samozřejmě aktualizována a důkladně redakčně upravena – zjednodušena a prokrácena – pro anglosaského čtenáře. Základem jsou tři rozsáhlé kapitoly pojednávající proměnu na rovině společenských vztahů a elit (*Transforming the Might of the Mighty*), krajiny a venkovského prostředí (*The Frail Certainties of the Rural Milieu*), a konečně urbánních lokalit, neagrární výroby a různých forem směny (*The Long Journey to the Town*). V detailu je modifikován též obrazový doprovod, byla přidána mapa lokalit zmíněných v textu a hlouběji vysvětlena fakta běžně známá českému, ale méně již zahraničnímu čtenáři. Nejvýznamnějším rozdílem anglické a české verze knihy tak zůstává vypuštění velké části rozsáhlého poznámkového aparátu a samozřejmě její obohacení o předmluvu Davida A. Warnera a vstupní poznámku Petra Sommera.

Knihy nemá povahu analytické, či metodicky vyhraněné studie, její nosnou osou je naopak promyšlený ideový koncept, který je čtenáři poutavě sdělován pomocí modelových příkladů vybraných z obrazových, písemných a především hmotných pramenů 9.–15. století. K některým konkrétním příkladům, jejich adekvátnosti a interpretaci lze vznášet námitky, na druhou stranu případný výpadek jednotlivin nebo přehodnocení detailů ovlivní jen málo mimořádně ucelený autorův výklad. Z hlediska pojetí a obsahu překonává „Proměna“ jinak fragmentární sdělení dílčích historických oborů a jejich pramenů.

Při čtení knihy nahlížíme do světa a myšlení respektovaného medievisty, do řešení otázek, které ho zajímají, a do odpovědí, jež přirozeně utváří v souladu se svými představami. Středověký vývoj se v nich jeví jako harmonický a multikulturní, společenské skupiny se vzájemně obohacují a mění ve vzájemné soutěži, podstatné jsou osobní zájmy jednotlivců a komunit, během kulturního a jazykového kontaktu není dokonce aktivována ani etnicita, popř. jen způsobem, že ji lze v historickém výkladu pominout. Americká medievistka Marcela K. Perettová tak Klápštěho vizi evropské minulosti oprávněně přirovnala k ideální představě o fungování současné Evropské unie.<sup>3</sup> Autorův výklad je příjemný a nekonfliktní, i když podstatným způsobem reinterpretuje starší epochu českých dějin a svým celistvým viděním se liší od starších i mnoha soudobých medievistů. Není třeba detailněji připomínat, že téma sledované „Proměnou“ má vlastní vyhraněnou historiografii a že Jan Klápště své představy poprvé uceleně publikoval již téměř před čtvrt stoletím.

Česká verze „Proměny“ zpřístupnila fascinujícím způsobem medievistické poznání širokému okruhu čtenářů, kteří mohli ocenit jak opatrnou reflexi omezených poznávacích možností vlastního oboru, tak oživení současné historické a společenské debaty o podněty, jimž dává tvar spíše čtenář, než autor, jak výstižně poznamenala např. Pavlína Rychterová. Naproti tomu zahraniční uživatel se mnohdy potýká s mnohoznačností formulací a příkla-

3 Srovnej recenzi: Marcela K. Perett, in: *The Medieval Review* 2012, <https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/tmr/article/view/17674/23792> (ověřeno 12. 4. 2015).





dy, jejichž význam nebývá hned a přímo vysloven. Anglická verze „Proměny“ byla přijata rozrušeně, jak jinak, výjimečným způsobem ale zasáhla do diskuse napříč mnoha obory, jak dokládá nezvyklé množství postupně přibývajících recenzí a ocenění udělené „Early Slavic Studies Association“ (při Ohio University) roku 2012.

Tomáš Klír

Dušan FOLTÝN – Jan KLÍPA – Pavlína MAŠKOVÁ – Petr SOMMER –  
Vít VLNAS (edd.)

***Otevři zabradu rajskou: benediktini v srdci Evropy 800–1300***

Praha, Národní galerie ve spolupráci s Filosofickým ústavem AV ČR 2014,  
ISBN 978-80-7035-550-3.

„Otevři katalog objemný“? U výstav historických i uměleckých bývají katalogy příležitostí zachytit pomíjivý zážitek fyzického rozestření exponátů v tak nebo jinak omezeném čase do sítě knižní statičnosti. Katalog sice nabízí „jen“ písmena a reprodukce, ale zároveň také knižní perseveranci a možnost čtenářských návratů. Čtenář nebo čtenářka však bývají u těchto nejednou objemných a rozměrných tisků postaveni před nezládnutelný úkol „čtení“ nebo „přečtení“ – a pak odsouzení spíš jen k občasnému užívání knihy, k vyhledávání a studiu. Komplexní čtenářský zážitek z pětisetstránkového katalogu velkého formátu nebývá tedy běžný. Recenze ho nemůže suplovat, ale chce aspoň nastínit možnosti četby. Leží před námi katalog k výstavě o středověkých benediktinech ve střední Evropě s názvem převzatým z textů opata a „teoretika architektury“ Sugera ze Saint Denis. Výstava se stejným názvem – *Otevři zabradu rajskou: benediktini v srdci Evropy 800–1300* – se konala od 7. listopadu 2014 do 15. března 2015 ve Valdštejnské jízdárně na pražské Malé Straně.

Katalog sestává z osmi kapitol, které fenomén benediktinského mnišství, pojímány i jako znamení kontinuity v labilním světě střední Evropy (s. 15), mapují z různých stran; každá z nich se otvírá syntetickým textem na způsob studie a obsahuje pak jednotlivá analytická katalogová čísla s pevnou heslovou strukturou.

Že nejde jen o monasteriologii, ale o ambici zasadit mnišství do mnohem širšího kontextu, naznačuje zvláště *I. kapitola*, pocházející z pera Josefa Žemličky a Petra Sommera. Název spojuje soustavné publikace prvního z autorů o přemyslovském státě a zájem druhého z nich o povahu christianizace u nás: „Počátky českého státu christianizační optikou“. Pokřesťanštění země, spojované výslovně s činností benediktinů (s. 20), tu není pojímáno jako nezávislý dodatek k „politickým dějinám“, ale jako důležitý integrační činitel. Christianizace neproběhla rázem, podle autorů byla u nás tato první „velká středověká globalizace“ v hlubší rovině dokončena až v 13. století. Studium klášterních dějin je tedy v katalogu hned od začátku podnikáno nejenom jako regionální až lokální antikvářství, ale jako součást bádání o dějích mnohem širších, souvisejících (integrační myšlenkou státnosti) nakonec i s dnešní přítomností. Katalogová část této kapitoly nám ukazuje exponáty od pohanských idolů přes proklamativně křesťanské náprsní křížky ke krásným a nákladným rukopisům evangeliářů. Zvláště stojí dva tematické soubory: takzvané svatovojtěšské relikvie, spojené s kultem druhého pražského biskupa Vojtěcha

